

CHARAKTERISTIKA OBCE - POLOHA, ROZLOHA, KATASTRÁLNÍ ÚZEMÍ A POČET OBYVATEL

Postřelmůvek leží v severním cípu Zábřežska, v podhorské úžlabině o nadmořské výšce asi 320 m. Rozloha obce není ve srovnání s okolními obcemi veliká, činí 402 ha. Postřelmůvek byl vždy sice malou, ale čistě českou obcí. Podle berního rejstříku z roku 1516 zde žilo pouze sedm usedlých. V průběhu 16. století vládly na zábřežském panství klidnější poměry, za nichž došlo k podstatnějšímu rozvoji Postřelmůvku. Podle urbáře z roku 1585 měl Postřelmůvek již 17 usedlých. Byl zde zákupní fojt, 11 rolníků, dva zahradníci a tři chalupníci. Pod správou fojta patřili i usedlí v nedalekém Klášterci. Téměř půl století zůstal počet obyvatel nezměněn, jak dokládá urbář k roku 1637. Další údaje o počtu obyvatel Postřelmůvku uvádí popis olomoucké diecéze z roku 1771, podle kterého v obci žilo 203 obyvatel české národnosti. V roce 1793 měl Postřelmůvek již 236 obyvatel, roku 1834 363 obyvatel. Ke konci 19. století došlo k růstu počtu obyvatel až na 414 (v roce 1880), což byl nejvyšší počet obyvatel v historii Postřelmůvku. Po roce 1900 začal počet obyvatel pomalu klesat. V roce 1900 činil počet obyvatel celkem 413, v roce 1930 404, v roce 1950 338 a ani po čtyřech desetiletích v roce 1991 se počet obyvatel příliš nelišil - podle posledního sčítání lidu zde žilo 340 obyvatel. V letech 1976 až 1990 byl Postřelmůvek administrativně připojen k Rovensku, od roku 1991 je opět samostatnou obcí.

V současné době je v obci 100 obytných stavení z celkového počtu 113 popisných čísel. Z těch je šest neobsazených (domy čp. 4, 46, 50, 64, 85, 89 byly zbořeny) a sedm čísel popisných je vedeno jako rekreační objekty. K 1. lednu 1997 zde trvale žilo 340 obyvatel, z toho 163 mužů a 177 žen.

NÁZEV OBCE

Jméno obce je zdvojnásobením názvu sousední obce Postřelmova a v minulosti byla obec rovněž nazývána Malým Postřelmovem

Obecní pečeť obce
Postřelmůvek

(do roku 1918), dříve Hrubým Postřelmovem (1869) nebo Postřelmůvko (1880) i Postřelimovek (1890). Název obce Postřelmůvek, německy Klein Heilendorf, ukazuje, že se jedná o obec druhotně osazenou ze sousedního Postřelmova (Gross Heilendorf, 1349).

Pečetním znamením obce byla kolmo postavená radlice.

HISTORIE

Vznik a vývoj Postřelmůvku nelze do podrobností doložit. Jeho minulost můžeme pouze naznačit odkazem na historické prameny, které se k obci vztahují.

Kdy přesně byla obec založena, nelze říci, první, přesně datované zmínky o Postřelmůvku pocházejí z let 1361 a 1365. Z nich se dozvídáme, že ves byla nadačním zbožím olomoucké kapituly. Nejdříve Štěpán a Albrecht ze Šternberka upsali roční plat z Postřelmůvku k oltářům v olomouckém biskupském kostele a roku 1365 dal Albrecht ze Šternberka zapsat do zemských desek ves Postřelmůvek olomoucké kapitule. V majetku kapituly však ves dlouho nezůstala. Po roce 1447 se Postřelmůvek stal znovu součástí zábřežského panství. Nadační zboží Postřelmůvek bylo Jiřím z Kravař a na Strážnici vepsáno do zemských desek společně s panstvím Zábřeh ve prospěch Jana st. Tunkla z Brnička. Protesty olomoucké kapituly, ani žaloba podaná na Jiřího z Kravař nedokázaly tento zápis zvrátit a Postřelmůvek zůstal trvale součástí zábřežského panství. Povinnost platit roční plat k oltářům v biskupském kostele v Olomouci však zůstala a stala se až do roku 1534 jablkem sváru.

Povinnosti poddaných známe jen z mála zpráv - robota byla jednou z nich. Podle tereziánského katastru byla robotní povinnost pro sedláka 2 koně, 3 dny, pro zahradníka 1 pěší, 3 dny a chalupník měl vyměřenu 1 pěší, 1 den.

V čele obce stál fojt, který zastupoval zájmy vrchnosti, řešil drobné spory a vedl obecní spisy. Zastupoval však také zájmy občanů, dohlížel na odvádění plateb, vykonávání robotních povinností, sledoval odvod desátků atd.

O revolučních událostech roku 1848 ve Vídni, v Praze a v jiných městech se obyvatelé Postřelmůvku dozvídali opožděně a převážně ústním podáním. S nesmírnou úlevou přijali zprávu, že císař Ferdinand k poslednímu březnu zrušil robotu a že první ústavodárný sněm 7. září zrušení roboty za peněžitou náhradu potvrdil.

Život lidí v obci se - ne naráz, nýbrž postupně - od základu změnil. Nikoli pouze zrušením roboty, ale i v důsledku probíhajících hlubokých ekonomických a sociálních změn. Změnilo se politické a mocenské klima. Veškerá správa a soudní moc byly z vrchnostenských úřadů přeneseny na nově zřízený okresní úřad v Zábřehu. Pronikavě se změnila také správa obce. Funkce fojta jako představitele vrchnosti v obci byla zrušena a řízení obce převzal starosta. Pokrokem byly obecní volby, i když volební právo bylo vymezeno majetkem. V roce 1862 volili např. pouze ti, co platili přes zlatku daní. Nastávalo období, kdy majetek nabýval rozhodující úlohu. Přes určité uvolnění politické a hospodářské situace se však pokrokové věci prosazovaly nesmírně těžce a dlouhý čas byly pro mnohé lidi těžko pochopitelné. Starší si jistě vzpomenu na dědečky, kteří zápalky jen neradi vyměňovali za křesadla a na babičky, které nad rozhlasovým přijímačem na baterky kroutily hlavou, cože je to v té kleci za ptáky, že tak pěkně zpívají.

První světová válka překvapila všechny. Odvody mužů na frontu, následné válečné rekvizice, hlad a strádání dolehly i na občany Postřelmůvku. Z mužů, kteří odešli na frontu jich pět padlo v boji, jeden se vrátil jako invalida a sedm z nich se vrátilo jako legionáři. Vznik Československa 28. října 1918 byl přivítán s velkou radostí. V kronice obce je o této události zaznamenáno: „Převrat dne 28. října 1918 konán byl u nás jako po celém kraji dne 29. října 1918 v úterý. Lid radostí slzel, načež velká část občanstva, zvláště mladí, spěchala do okresního města Zábřeha a tam se zúčastnila oslav tohoto, pro celý československý národ památného, významného dne 28. října 1918.”

5. května 1919 byla, za velkých oslav, zasazena „lípa Svobody”. Polovina výtěžku z oslav byla věnována místnímu hasičskému sboru a druhá část byla určena na dobročinné účely. V roce 1920 došlo ke stavbě okresní silnice Rovensko - Postřelmůvek - Vysehoří, a protože jí lípa stála v cestě, musela být přesazena. Bylo rozhodnuto, aby na novém místě, kam byla lípa Svobody přesazena, byla kolem ní zřízena chráněná plocha. Lípa se však nedočkala dlouhého věku, byla zničena vichřicí v roce 1982.

Doba první republiky znamenala pro Postřelmůvek velké změny. Došlo k čilému stavebnímu ruchu. Postavilo se prvních pět nových obytných domků a stavebním úpravám podléhaly i hospodářské budovy. Kromě silnice Rovensko - Postřelmůvek - Vysehoří se vybuďovala i obecní silnice, která vedla od hostince pana Štodta na horní konec vesnice.

Po stavební stránce si vedl Postřelmůvek velmi dobře, horší to však bylo s elektrifikací obce, na kterou se muselo čekat až do roku 1931, kdy došlo k postavení transformační stanice, která byla nutná pro rozvod elektřiny do jednotlivých domů. Elektrifikace si v tehdejší době vyžádala náklad 183 000 Kč, které však obec neměla k dispozici. Sto tisíc korun získala půjčkou z Reifeisenky, zbytek peněz získala prodejem cenných papírů a obecních stromů. Zavedení elektřiny znamenalo sice zlepšení situace v domácnostech, daleko významnější roli však hrála elektřina v hospodářství. Práce, které dříve byly vykonávány pouze využitím lidské nebo zvířecí síly, byly přenechány strojům. Občané Postřelmůvku zakoupili elektromotory, které práci plně nahradily.

V roce 1938 napsala kronikářka obce: „Dějinné události tohoto roku zatlačují všechny drobné a malicherné události. V paměti všechno se ztrácí a mizí před dvěma daty tohoto roku. Jest to 21. květen (částečná mobilizace, pozn. MH) a 29. září 1938 - mnichovská dohoda.” V obecní kronice je dále psáno: „Mnichovská zrada a zaprodání československého území nutilo naše vrchní velení odvolat vojska z obsazeného území a rozpustit československou armádu... Vojáci se vraceli z hranic domů... I přes naši vesnici ustupovali čeští vojáci zmoklí, zrazení - zahanbení. Za nimi přišli druhý den zabírat naši obec Němci. Pod lipami u kaple

postavili kotle a vařili jejich oblíbený „eintopf“. Postřelmůvek se stal součástí Sudet.“ Válečná doba se občanů Postřelmůvku dotýkala ve všech oblastech. Ve škole byla zavedena výuka němčiny, správu obce převzal Němci dosazený „bürgermeister“, Jindřich Chládek, zaměstnanec státní dráhy, který uměl německy. Celá řada mladých lidí byla nasazena na nucené práce do Německa. Na konec války však mnozí obyvatelé Postřelmůvku nečekali se založenými rukama. V lesích kolem Postřelmůvku se skrývali partyzáni, kterým řada lidí pomáhala. Mezi občany se uchoval název „stodolovní partyzáni“.

Začátek roku 1945 přinesl změnu i Postřelmůvku. V březnu zabral Volksturm Lidový dům, ve statcích a chalupách se ubytovali důstojníci ustupující německé armády. Kromě nich musela obec ubytovat i německé vystěhovalce z Polska, kteří prchali společně s Němci před postupující Rudou armádou. Právě v této vypjaté době, kdy již válka byla téměř na konci, zatklo gestapo omylem místního sedláka Stejskala za přechovávání partyzánů. Když se ukázalo, že Stejskal o partyzánech nic neví, že se ve skutečnosti jedná o Sojáka, byl propuštěn, gestapo se vrátilo a začalo vyslýchat Sojákovu dceru. Naštěstí tato událost skončila pro všechny zúčastněné poměrně dobře. Konec války se však nezadržitelně blížil, němečtí vojáci ustupovali a někteří ve snaze zastavit postupující Rudou armádu, se snažili v obci opevnit. Jedna baterie zaujala postavení u hřbitova, za humny Dvořákova stavení pak byly vybudovány okopy pro pancéřové pěsti, v lese uvízla při ústupu dvě samohybná děla. Postupující Rudá armáda donutila zbytky německé armády k bezhlavému ústupu a 8. května 1945 ve 14.40 hod. se objevil v Postřelmůvku první sovětský voják.

Poválečné období od roku 1945 se vyznačovalo, jako v celém tehdejší Československu, snahou o budování nové společnosti. Snahy o změnu života a řízení obce se projeví i v Postřelmůvku. Toto období je charakteristické zvýšenou aktivitou občanů a zájmem o činnou práci.

V květnu 1945 vznikl národní výbor, nejnižší orgán státní správy. Tato doba a zejména období následující nesla s sebou rysy, které se promítly do života občanů. Bylo to především zřízení národních výborů a později zakládání družstva.

První národní výbor se sešel ihned po osvobození 8. května 1945. Předsedou NV se stal Vít Hošek, jenž se pro nemoc funkce vzdal a nahradil jej Jan Soják, který byl předsedou NV zvolen i ve volbách v červenci 1946. V únoru 1948 byl akčním výborem zbaven funkce a v srpnu 1948, kdy proběhly volby do nových MNV, byl za předsedu zvolen Karel Kopp. V roce 1949 byl z členů místní stranické skupiny KSČ - nezemědělců - utvořen přípravný organizační výbor pro založení JZD a jeho členové se zavázali, že budou přesvědčovat malé a střední rolníky ke vstupu do JZD.

V červenci 1952 svolal MNV veřejnou zemědělskou schůzi, na které se založením JZD a vstupem do něj souhlasilo 12 osob. 29. srpna 1952 byl na veřejné schůzi ustaven pětičlenný přípravný výbor JZD, opět z nezemědělců, členů KSČ, jehož dalším úkolem bylo získat 20 malých a středních zemědělců s výměrou 150 ha zemědělské půdy do JZD. Ještě v roce 1955 však hospodařili rolníci samostatně, k založení JZD a ke společnému hospodaření se dosud nerozhodli. Do obce přijížděli různí agitátoři - z ONV, z patronátního závodu MEZ Postřelmov aj., kteří nevybíravými formami „přesvědčovali“ rolníky ke vstupu do JZD. Do přesvědčovací akce byla zapojena i názorná agitace. Deset zájemců se v roce 1956 zúčastnilo exkurze do JZD Leština, ovšem k definitivnímu založení JZD opět nedošlo. Bylo podepsáno 18 přihlášek, ale rolníci se stále k založení JZD stavěli záporně. K obratu v postojích rolníků došlo až v roce 1957, kdy 7. září na ustavující schůzi zvedlo 50 přítomných ruku k ustavení JZD v Postřelmůvku. Prvním předsedou se stal František Dvořák ml. Členská schůze rovněž schválila od 1. 6. 1958 přechod JZD na III. typ, tedy i na společnou živočišnou výrobu, s výměrou záhumenku do 0,50 ha. Hospodářsko-technická úprava půdy (HTÚP) a společný osev se měly provést ještě na podzim roku 1957. Koncem roku se potom začalo s výstavbou drůbežárny jako první společné zemědělské stavby. Adaptovaly se chlévy na společné vepřiny, porodny prasnic, ale zejména na společné kraviny. V roce 1959 JZD nakoupilo první nové stroje: traktor Zetor Super, TL 94 - 03, zrnomet, secí stroj za traktor, žací stroj, tříradličný pluh, kultivátor aj. Došlo také k rozorání mezí a proorání potoka, které mělo

příspěť k získání většího množství jakostního sena. Další HTÚP byla provedena v době od 12. 6. do 6. 7. 1959. Směnou byli dotčeni čtyři místní zemědělci a jeden přespolní. V roce 1960 došlo k zahájení stavby, kterou zemědělci pocítovali jako velmi potřebnou. Začal se budovat montovaný kravín pro 105 kusů hovězího dobytka. Protože k provozu takového zařízení bylo zapotřebí vody, začalo družstvo budovat pro kravín studnu. Na vodu narazili v 19 m hloubky. Dostatečně silný proud dával podle měření v 22 m hluboké studni 8 dl vody za vteřinu. Studna byla vybudována, voda pro kravín byla zajištěna.

Dalším mezníkem v zemědělském hospodaření obce byl 9. 2. 1961, kdy na slavnostní slučovací schůzi v Rovensku došlo ke sloučení JZD Postřelmůvek a Rovensko v nové družstvo MÍR se sídlem v Rovensku. Postřelmůvek v představenstvu nového družstva zastupovali: F. Žváček ml., F. Turek, F. Bodanský, F. Hroch ml., J. Kupka byl zvolen skupinářem. K další změně došlo 2. 2. 1972, kdy proběhlo sloučení JZD Zábřeh - Kosov - Rovensko (s Postřelmůvkem) do velkého celku nazvaného JZD Čs.-sovětského přátelství. V představenstvu měl Postřelmůvek v té době zastoupení v osobách F. Hrocha, J. Kupky a F. Žváčka. Společné hospodaření probíhalo se střídavými úspěchy až do začátku devadesátých let, kdy se začala uplatňovat transformace JZD. Velké družstevní celky se rozpadly, půda se v restitucích začala vracet původním vlastníkům a také v Postřelmůvku se 25 osob rozhodlo zaregistrovat jako samostatně hospodařící.

Národní výbory s novou územní působností byly ustaveny k 1. 7. 1960. V roce 1976 došlo ke slučování obcí a Postřelmůvek se dostal pod správní působnost sousedního Rovenska. V obci v té době působil Občanský výbor, který však vyvíjel stejnou iniciativu v budování obce jako minulé MNV. V roce 1991 se Postřelmůvek opět osamostatnil a od té doby si řídí správu své obce občané sami za pomoci jimi zvolených orgánů.

Národní výbor v Postřelmůvku působil vždy především jako iniciátor a koordinátor všech významných akcí, které se v obci udály. Z iniciativy NV došlo k zvelebování obce. Od roku 1958 se začaly přebudovávat chlévy a stodoly na obytné místnosti a příslu-

šenství - hlavně koupelny. Zvýšená péče se věnovala i údržbě domovního fondu, výměně oken, přístavbám prádelen, verand, garáží apod. Kromě rekonstrukce starých budov a běžné údržby stávajících domů se velká pozornost věnovala i výstavbě nových bytových jednotek. Pozornost však nebyla věnována jen obytnému fondu, každý místní národní výbor měl velké zásluhy o budování občanské vybavenosti obce. Protože NV dostal v roce 1956 výpověď z bytu Jana Sojáka, v němž měl dosud svoji úřadovnu, musel se přestěhovat do náhradní prostory, kterou byla místnost při autobusové čekárně. Obec přikročila ke stavbě nové budovy, v níž měly být umístěny jak úřadovna NV, tak i hasičská zbrojnice, protože stará již přestávala vyhovovat. Se stavbou se započalo v říjnu 1956, dokončena byla v roce 1961, úřadovat se v ní však začalo až 11. 10. 1962. Průmysl mléčné výživy postavil v roce 1956 v obci sběrnou mléka s chladicím zařízením. V roce 1961 ji předal obci, která sběrnou zrušila a chladicí zařízení převezla do vybudovaného kravína. V obci docházelo postupně k mnoha změnám k lepšímu, byla postavena nová autobusová čekárna, kanalizace, postupně se budovaly chodníky, došlo k vybudování trafostanice o výkonu 50 kW i k rekonstrukci veřejného rozhlasu. Hospodářské stavby a výstavba obce v akci „Z” rok od roku měnily tvář vesnice. Rekonstrukce elektrické sítě, nové výbojkové osvětlení, rozšíření telekomunikační sítě, úprava chodníků, komunikací a postupně budování kanalizace, stálá péče o veřejné prostranství, to vše vytvářelo předpoklady růstu obce do krásy.

V roce 1977 byla dokončena rekonstrukce Kulturního domu, bylo upraveno jeviště a došlo i jeho k celkovému dovybavení. Po dokončovacích pracích a drobných úpravách došlo 29. 9. 1978 k slavnostnímu otevření obnoveného Kulturního domu a nové tělocvičny. Ale i v dalších letech, např. v roce 1987, probíhaly další opravy Kulturního domu. Protože novým uspořádáním školské výchovy, i z důvodu sloučení obcí, došlo ke zrušení školy v Postřelmůvku, byla stará školní budova přestavěna v roce 1978 na mateřskou školku. Pozornost se věnovala i vzhledu obce, průběžně se udržovaly komunikace, byl zatrubněn potok a v roce 1991 dobudována část kanalizace s vyústěním do potoka a poté

upraveno veřejné prostranství. Vzhledu obce i jednotlivých domů je věnována maximální péče, poněvadž občané Postřelmůvku chápou, že vzhled celé obce je jejich vizitkou. Pýchou obce je i hasičský areál ve Vesníku, budovaný jako venkovní kulturní středisko s přístřeškem, který byl postaven v letech 1991 - 1994. Na podzim roku 1996 byla zahájena stavba vodovodu pro obce Postřelmůvek, Vyšehoří a Chromeč.

NÁRODOPISNÉ ČRTY ZE ŽIVOTA OBYVATEL OBCE

Ze 402 ha, které tvořily katastr Postřelmůvku, udává statistika za rok 1900 296 ha zemědělské půdy (259 ha orné půdy, 17 ha pastvin, 11 ha zahrad a 9 ha luk). V obci se ke stejnému datu chovalo 27 koní, 204 ks skotu a 76 ks vepřového dobytka.

Hlavním zaměstnáním obyvatel Postřelmůvku bylo zemědělství. Z celkové rozlohy 402 ha připadalo vždy nejvíce rozlohy na pole, na kterých se pěstovalo obilí (pšenice, ječmen, žito, oves), brambory, řepa, len, řepka apod. Chov hospodářského zvířectva se nikdy nestal výhradním, vycházel vždy z místních podmínek a zabezpečoval především potřeby vlastního hospodářství.

Zemědělské výrobě se od pradávna věnovala většina lidí v obci. Na její neustálé zlepšování byl zaměřen všechen um a dovednost. Říkalo se, že na polích se rodí hlavně kamení. Již samotný začátek boje o chléb - orání, bylo v minulosti přetěžké. Stará oradla byla nedokonalá, špatně ovladatelná, a proto docházelo postupně k jejich vylepšování a obměně. Staré dřevěné háky byly vyměňovány za rádla a pluh, nejdříve dřevěné pouze s železnou radlicí, od konce 19. století postupně a pomalu vyměňované za pluh celoželezný.

Žňové práce v minulosti nebyly rovněž jednoduchou záležitostí. Předtím než nastoupila mechanizace, bylo obilí sečeno kosou a krajina v době žní byla nepředstavitelná bez panáků a mandelů k prosušení zrna. Ti starší si jistě vybaví v paměti mláčení cepy, které bylo nahrazeno mláčením pomocí žentouru, mlátičkami a v minulých desetiletích sklizeň obilí za pomoci kombajnů.

U žádného statku ve vsi, ani u malých chaloupek však nikdy nechyběla zahrada pro pěstování zeleniny a ovoce. Ovocné stromy (jabloně, švestky, hrušně i třešně) se často sázely nejen v zahradách, ale v samostatných sadech za vsí, na mezích a při silnicích. Čerstvé ovoce se konzumovalo málo, jen v období sklizně. V převážné míře se zpracovávalo sušením na křížaly (jablka, hrušky) a ze švestek se vařila povidla. Každá větší usedlost, ale i menší statky a chalupy měly kotle a míchací kopistě na vaření povidel.

Chléb vedle brambor byl hlavním jídlem našich dědů a pradědů. Jak se dříve chléb pékával již mnozí pamatují jen z vyprávění. Přesto se však ještě po druhé světové válce v mnoha usedlostech vyskytovaly pece na pečení chleba, které se postupně začaly odstraňovat, protože chléb bylo možné nakoupit u pekaře a v obchodě.

Nezbytným pokrmem vedle chleba a moučných jídel (bucht, koláče, různé kaše) byly luštěniny, ze zeleniny zelí a od konce 18. století také brambory, které se postupně staly v jídelníčku nezastupitelnými. Z brambor dokázaly hospodyně připravit nepřeborné množství jídel, od brambor na loupáčku, přes polévky k různým kaším, šklubánkům, šulánkům, plackám, knedlíkům a možná ještě dalším jídlům, která dnes jsou vesměs zapomenuta.

Se zimním obdobím byla neodmyslitelně spjata zabijačka, která se do dnešních dnů zachovala jako rodinná slavnost, často s účastí širšího příbuzenstva.

Dalším produktem hospodaření, který se v domácnostech zpracovával, bylo mléko. Ze sbírané smetany lžící nebo pomocí odstředivky se v dřevěných máselnicích stloukalo máslo, které se z větší části prodalo a jen malá část zůstala pro spotřebu v domácnosti. Doma se ale spotřebovalo podmásli, které při výrobě másla zůstalo. Sloužilo jako samostatný nápoj nebo se připíjelo k bramborům či chlebu. Drůbež, která se v hospodářství chovala, sloužila jako součást jídelníčku velmi zřídka, a to zejména o svátcích. Ze slepic se vařily polévky a maso se připravilo jako další chod. Husy a kachny byly vždy součástí slavnostního jídelníčku, ale jejich peří patřilo k těm nejžádanějším produktům. Zásoby husího a kachního peří se pak o zimních

večerech draly na tzv. dračkách, kdy se vždy sešlo několik sousedek a za družného vyprávění se dralo peří domácnost od domácnosti. Toto draní peří se stávalo za dlouhých zimních večerů společenskou událostí spojenou s vyprávěním, zábavou a někdy i s písničkami.

V 19. století, kdy se pěstovalo značné množství lnu, se obyvatelstvo zabývalo i jeho domácím zpracováním. V žádné domácnosti nechyběly přeslice a kolovrátky určené k předení lňných nití. V mnoha chalupách stávaly i tkalcovské stavy ke tkaní plátna potřebného nejen k výrobě různých oděvních součástí, ale především k prodeji. Živnostenská výroba nití od roku 1911 pak přímo na toto domácí zpracování lnu navazovala.

Chaloupky, grunty, stodoly a jiná hospodářská stavení byly původně vesměs kryty šindelem. Některé se udržely až do padesátých let tohoto století. Stěny byly někdy roubené, jindy hlíněné, zděné z vepřovic, později z pálených cihel. Vybavení domů bývalo velmi prosté a jednoduché. Ve světnici stávala kachlová kamna s pecí, troubou a kamnovcem, která bývala vytápěna z černé kuchyně v síni. Kolem nich byla lavice, na které se někdy i spávalo. V rohu světnice mezi okny pak stál stůl, kolem něj lavice a několik židlí. Peřinami nastlaná postel stála v dalším rohu a vedle ní stávala truhla, která sloužila jako prádelník i jako šatník.

Strop světnice byl většinou z holých trámů a prken, u kamen na něm býval připevněn hambálek (bidlo) na věšení oděvů.

Černá kuchyň byla opravdu černá: měla otevřené česno do pece, z něhož šel kouř přímo do komína, před ním se na plošině rozdělával oheň pod trojnožkou, na níž se v litinovém kastrolu vařilo. Nezbytným vybavením byly vidle na zasouvání hrnců do pece. Ke kuchyni patřilo i další vybavení, jako např. vařečnick, lžičník, stopka a pích na tlučení brambor, nádobí kameninové i železné, později plechové smaltované.

K neodmyslitelnému koloritu obce patří i pomístní názvy, které vyjadřují důvěrný vztah obyvatel Postřelmůvku k těmto místům i znalost jejich specifiky. Tyto názvy jsou poetické, ale přitom velmi výstižné a charakterizující. Připomeňme si např. Suchý důl, Na lapaču, Na valech, Ve Vesníku, V dole, Ve struze,

Na potůčkách, Homola, Klimešova studánka, Pádolí, Melkusův mlýn, Hraničný mlýn...

Právě v „Pádolí“ u vyšehorských hranic našel za první republiky při kopání písku Žváček z Chromče lebku, která měla uprostřed čela díru. Zprvu si myslel, že je to lebka zvířecí, ale po očištění zjistil, že je to lebka lidská. Oznámil věc na obecním úřadě a na místo nálezu se dostavila komise s četníkem. Při dalším kopání pak byla nalezena ještě tzv. křížová kost. Protože však žádný člověk z obce nebyl pohřšován, usoudili místní lidé, že lebka pochází z dávných dob, kdy se sebevrazi nesměli pochovávat na hřbitově, a proto se pohřbívali v noci na hranicích obcí.

CÍRKEVNÍ POMĚRY

Postřelmůvek byl přifařen k zábřežské farnosti. Obyvatelé docházeli na bohoslužby do Zábřeha a zábřežskému knězi byli také povinni desátkem, který odváděli až do roku 1878, kdy došlo k jeho zrušení. Protože nebožtíci z Postřelmůvku byli pochováváni na hřbitově v Zábřehu, rozhodla se obec ke stavbě vlastního hřbitova. V roce 1910 byl za vsí směrem k Rovensku zakoupen pozemek, ohrazen a vysvěcen pro pohřební účely.

Obyvatelé Postřelmůvku byli vždy převážně katolíky. Celková situace a společenské tendence po roku 1918 s hnutím Pryč od Říma způsobily, že při sčítání obyvatel v roce 1930 se 330 obyvatel hlásilo k církvi římskokatolické, 56 k církvi československé, pouze 1 člověk se hlásil k evangelické církvi a 13 obyvatel bylo bez vyznání.

PAMĚTIHODNOSTI

Mezi pamětihodnostmi obce patří právem kaple sv. Michala, která byla postavena v 19. století. Na stavbě kaple se usnesli místní obyvatelé, aby nemuseli na mše docházet až do Zábřeha, případně, aby mše nemusely být slouženy „pod širým nebem“. Od

olomoucké konzistoře dosáhli povolení ke stavbě kaple a veřejnými sbírkami a svépomocnými pracemi si postupně budovali kapli ke cti a slávě Boží. 28. srpna 1838 žádali obyvatelé Postřelmůvku o posvěcení kaple a kříže, postaveného před kaplí. Arcibiskupská konzistoř vydala povolení k posvěcení kaple již 25. 9. 1838, povolení k posvěcení kříže však bylo vydáno až 11. 6. 1856. Ze záznamů roku 1893 se dozvídáme, že v kapli bylo povoleno sloužit šest mší svatých ročně, což platilo až do poloviny 20. století, kdy v roce 1956 arcibiskup dr. Josef Matocha povolil v postřelmůvské kapli sloužit neomezený počet mší. Při dokončovacích pracích na výstavbě věžičky kaple bylo do plechové báně uschováno pouzdro s listinami zaznamenávajícími historii výstavby kaple i její opravy. Původně byla střecha kaple pokryta šindelem, v roce 1882 byl však šindel překryt břidlicovou krytinou. Po velké vichřici v roce 1902, kdy byla věž poškozena, došlo k její opravě a v roce 1922 byla provedena další oprava báně. Tehdy také došlo k podstatné změně, cibulovitá forma věže byla změněna na špičatou a tuto podobu si věž na kapli uchovala do roku 1962, kdy bylo přistoupeno ke generální opravě kaple. Byly skáceny tři lípy, které svojí blízkostí působily škody na střeše i zdivu kaple, stržena stará střešní krytina, aby mohla být zhotovena nová střecha. Tehdy také, na doporučení Památkového ústavu, bylo rozhodnuto o tom vrátit věžičce její původní cibulovitou bání. O patnáct roků později, v roce 1977 bylo v kapli provedeno vysušení zdiva pomocí elektroosmózy. V interiéru kaple se nachází dřevěný reliéf archanděla Michaela od akademického sochaře Antonína Berky ze Zábřehu. V roce 1917 bylo do kaple zakoupeno harmonium, které bylo roku 1929 vyměněno za silnější, pedálové. V roce 1935 byl do kaple z výtěžku nadílky, uspořádané na oslavu Orla, zakoupen betlém. Kříž před kaplí byl opraven v roce 1969.

Naproti domku čp. 47 stával původně dřevěný kříž, který byl v roce 1928 nahrazen novým. Dřevěný kříž stával i u bývalé lávky přes strouhu. Ten však byl v roce 1940 vyvrácen větrem. V zimě, za mlhy nebo v přítmí býval prý důležitým orientačním bodem pro školáky i pro dělníky docházejícími do továren v Postřelmově a v Sudkově. Za Postřelmůvkem směrem k Vysehoří

stojí kříž, který v roce 1933 nechala postavit rodina Dvořáková a památkově chráněná zděná kaplička z konce 18. století, která byla opravena v roce 1977 a v roce 1996 rekonstruována.

Selská stavení čp. 1 a čp. 20 jsou jedinečnými doklady lidové architektury severozápadní Moravy. První památkově chráněnou lidovou stavbou je dům s čp. 1. Tento selský statek je typickou lidovou stavbou se štítem členěným maltovým štukem, ve kterém je letopočet 1851, a s náspou bez arkád. Po stavební stránce se jedná o volnou přízemní budovu obdélníkového půdorysu s lichoběžníkovým štítem. Průčelí domu je trojosé, hlavní římsa je zastřešena pultovou stříškou a celé přízemí je rustikováno. Štít je členěn dvěma obdélníkovými okny, mezi nimiž je umístěn mělký výklenek s půlkruhovým záklenkem. Pod okny se nacházejí ozdobné štukové kosodélné výplně. Střecha statku je sedlová, nad štítem zvalbená, krytá břidlicí. Pokud se týká vnitřní dispozice, ze vstupní předsíně zaklenuté pruskou klenbou se vpravo vstupuje do obytných plochostropých místností a vlevo do chléva. Rovnoběžně se stavením přes dvůr stojí hospodářské budovy - kůlna, nově postavená prádelna - vše zděné, zastřešené sedlovou střechou. Dvůr uzavírala, dnes zbořená, zděná stodola.

Druhou památkově chráněnou lidovou stavbou v Postřelmůvku je chalupa čp. 20. Jedná se o přízemní zděné stavení s obytnou a hospodářskou částí, zakryté sedlovou, ve vrcholu zvalbenou střechou. Hlavní štítové průčelí je v přízemní části tříosé s dvoukřídlými dvoudílnými okny se šesti tabulkami. Nad profilovanou hlavní římsou s okapovou stříškou se zvedá lichoběžný zděný štít se dvěma půdními okny. Mezi nimi je umístěna segmentově zaklenutá nika a nad ní kruhový větrací otvor. Plocha průčelí je hladká, zbavená plastického dekoru. Postranní průčelí je členěno dvěma okny, vstupními dveřmi do síně a do chléva, drobným chlěvním oknem a v závěru se nacházejí vrata do roubené stodůlky. Vnitřní dispozice domu na nás dýchne atmosférou minulého století. Obytná část je tvořena světnicí s trámovým stropem a k ní přiléhající světničkou, zaklenutou v přední části zploštělou plackou, v zadní části zaklenutou segmentově. Prostor síně je deformován vestavbou schodiště na půdu, s ramenem podklenutým plackou na lichoběžném půdorysu. Mimo to se zde

nachází vestavěná kuchyně se zaobleným průběhem vnitřní zdi. Kuchyně je klenuta segmentově ve dvou polích a českou plackou. Zbývající části síně jsou zaklenuty plackou při hlavním vstupu a segmentově v úzkém průchodu do dvora. K síni přiléhá chlév. Ve dvorním traktu je umístěna komora. Stodola je roubená, členěná na dvě části. Mlat je otevřený do krovu, zatímco přilehlá perna je zastropená volně loženými kuláči na podélně probíhajících trámech. Střechu stavení nesou stojaté stolice hambalkové soustavy. Stavení je podsklepeno. Dvě sklepní prostory jsou přístupné přímočarým schodištěm z přední části síně. První sklep je z kamene loženého na hlínu, klenutý kamennou lomovou klenbou s čely tvaru vysokého segmentu. Druhý sklep má klenbu cihlovou, založenou na kamenném zdivu. Dnešní charakter domu odpovídá formám klasicistní výstavby na vesnicích severní Moravy. V jeho jádru lze tušit starší stav, jak tomu nasvědčuje valená klenba chléva a kamenná klenba ve sklepech. Vestavba kuchyně do síně je výsledkem mladší úpravy, provedené nejspíše ve druhé polovině 19. století. V poválečné době byl dům upravován v exteriéru, přičemž byly odstraněny ornamentální architektonické prvky.

Přesto je stavení ochuzeno o dekorativní prvky, představuje i nadále významnou památku hmotovým řešením i strážlivým, čistým charakterem obilného štítového průčelí a především pozoruhodným řešením dispozice s klenbami a trámovým stropem i kombinací obytných a hospodářských prostorů, která dokládá charakteristický způsob řešení životních potřeb na venkově v první polovině minulého století i způsob postupného adaptování v závislosti na vývoji otopného systému.

SPOLEČENSKÝ ŽIVOT V OBCI

Nejstarší zmínka o vzdělávání mládeže v Postřelmůvku, sahající do první čtvrtiny 19. století, je zaznamenána ve školní kronice: „...Nejprve, pokud paměť lidská sahá, vyučoval zde v čp. 37 jakýsi chalupník jménem Jan Hejtmánek.” Škola i s učitelem bývala v té

době v nájmu v různých domech, děti, učitel i hospodář v jedné světnici, kde se odbyvaly všechny domácí i hospodářské práce. Je jisté, že kvalita vyučování nebyla rozhodně nejlepší. „Učitelé” se často střídali. Druhým učitelem byl Jan Cilich, kovář, který vyučoval v kovárně na čp. 19 až do roku 1935. Ve školní kronice je o něm psáno „...o tomto se vypravuje, že uměl čísti, trochu počítati, ale psáti prý neuměl dobře”.

V letech 1835 - 1837 vyučoval děti domkář Jan Jursa, kterého nahradil Jan Štencl, vysloužilý voják, který vyučoval na čp. 27 (bývalém hostinci Františka Hrocha).

Sociální postavení učitelů nebylo příliš dobré. K učitelské službě byl kantor najímán rychtářem nebo farářem, ovšem odměna byla závislá na počtu žáků. Školní plat, řečený „sobotales”, odváděly děti každou sobotu. Ty mladší platily 2 krejcare týdně, starší groš. Za učitele Jursy se školní plat nepatrně zvýšil. Mladší děti platily po groši týdně, starší děti po čtyřech krejcarech.

Vlastní školu měl Postřelmůvek až od roku 1839, kdy olomoucká konzistoř uznala systemizované místo pro učitele v Postřelmůvku a obec, za rychtáře Jakuba Hrocha, nechala školu postavit. Řádným učitelem na jednotřídní škole se stal Jan Nezbeda, který, na rozdíl od svých předchůdců, měl již pevně stanovený plat - roční služné ve výši 180 zl. a dřevo na otop. Kromě toho místní sedláci odváděli učiteli ročně po jednom a chalupníci po půl věteli žita. Tento naturální plat byl učitelům v Postřelmůvku vyplácen až do roku 1878.

Jan Nezbeda byl vystřídán Vincencem Hrdinou z Hrabové, který kromě toho, že byl učitelem v Postřelmůvku, působil rovněž jako varhaník ve farním kostele sv. Bartoloměje v Zábřehu.

Od roku 1868 došlo ke změnám. Ve školství začaly platit nové zákony, zlepšilo se i postavení učitelů. Na výuku ve škole dozírala školní rada volená z předních občanů obce. Kromě čtení, psaní a počítání se začaly zavádět nové předměty, jako zeměpis, přírodopis, tělověda aj. Zavedením industriální výuky dostaly dívky možnost naučit se různým ručním pracím.

Škola byla přestavěna a rozšířena v roce 1892 za řídicího učitele Libora Šilberského. Před školou se nacházel rybník, který byl zavezen a změněn na cvičiště pro školní děti, částečně byl

osázen ovocnými stromky. V roce 1939 obec převzala Lidový dům a škola jej začala používat jako tělocvičnu.

Po dlouhá léta zůstávala školní budova v nezměněném stavu, takže v roce 1947 byla shledána jako naprosto nevyhovující, vlhká, tmavá, nezdravá, skladiště učebních pomůcek, ve kterém se učí děti. Po dlouhých jednáních bylo zajištěno místo na stavbu nové školy, ke které však nedošlo. V příštích letech se v dílčích opravách pokračovalo, byla upravena školní zahrada a nadále se vykonávaly postupné stavební práce na opravách staré školní budovy, která zůstávala nadále jednotřídní s pěti odděleními.

Ve školním roce 1960 - 1961 byla škola již dvoutřídní a došlo také k přejmenování na Základní devítiletou školu s 1. - 5. postupným ročníkem. V roce 1964 byla pro žáky vybudována v místnosti u Výkrutů školní jídelna, v níž se stravovalo 14 dětí ZDŠ, 12 dětí MŠ a 4 dospělí. Po výpovědi z prostor u Výkrutů byla školní jídelna k 1. 9. 1971 zrušena a jídlo pro děti se dováželo z kuchyně 6. MŠ v Zábřehu. V roce 1970 byla pozastavena hrubá stavba nové školní jídelny, a to až do roku 1972. K jejímu dokončení došlo až o dva roky později, v roce 1974.

Nezapomínalo se ani na děti předškolního věku. 4. června 1962 byl otevřen zemědělský dětský útulek, ve kterém se starali o děti zaměstnaných matek, povětšinou pracovnic JZD. Útulek se v roce 1963 změnil na mateřskou školku, která pečovala o děti všech zaměstnaných matek. Po sloučení Postřelmůvku s Rovenskem v jednu střediskovou obec došlo také ke zrušení školy v Postřelmůvku a děti dojížděly do školy v Rovensku. V roce 1979 byla uvolněná školní budova přestavěna na mateřskou školku a do provozu byla slavnostně předána v roce 1981. Škola se do Postřelmůvku vrátila až v roce 1991.

Se školou a s její činností byla v Postřelmůvku spojena rovněž tradice vánočního stromku. Ve školní kronice je tato událost zaznamenána slovy: „...Dne 24. prosince 1884 k večeru uspořádán zdejší mládeži školní z návrhu správce školy vánoční stromek, při kteréžto příležitosti provedena zároveň žáky malá vánoční hra sestavena Juliem Brachtlem, nadučitelem ve Velkém Postřelmově, a zpíváno přitom asi 15 rozličných vánočních koled, jež ve hru z rozličných zpěvníků vřadil správce školy. Na to pak rozděleny

mládeži vhodné dárky, zakoupené z dobrovolných dárek peněžítých, jichž se sešlo v obnosu 18 zl. 65 kr. Zde doposud nestávající tato slavnost odbývána na sále zdejšího hostince, jelikož místnosti školní k účelu takovému až příliš skrovny jsou, a zakončena přiměřeným vysvětlením a poděkováním příznivcům maličkých, kteří ku zdaru slavnosti této štědrou svou rukou přispěli.” V dalších letech se slavnost vánočního stromku stala jednou z oslav, které škola pro své žáky, samozřejmě za štědré podpory příznivců, pořádala.

Aktivita školy mimo vlastní vyučování byla obdivuhodná, hrávaly se i divadelní hry, které přispívaly ke kulturnímu životu školy a obce, ale výtěžek z jejich představení přispíval na potřeby školy. Vybrané peníze se používaly k nákupu knih do školní knihovny, pro nákup přírodopisných pomůcek, hlavně obrazů...atd. Jestliže se politika do poloviny 20. století dotýkala školy jen okrajově (bývaly to ojedinělé oslavy spojené s kulatými výročími členů „habsburského domu”, významné národní svátky, 28. říjen po roce 1918), stala se v následujícím období určujícím faktorem pro práci a hodnocení školy.

Společenský život v obci charakteristický především vznikem spolků se výrazně prosadil v osmdesátých letech minulého století. Výčet spolků, které v Postřelmůvku působily, je ve srovnání s velikostí obce bohatý. Od roku 1897 zde působil hasičský spolek, od roku 1919 Odbor Národní jednoty, Omladina od roku 1921, Domovina od roku 1923, Sokol od roku 1945. Zemědělský spolek byl založen v roce 1922 a sdružoval téměř všechny zemědělce v obci. V roce 1947 jej nahradil Svaz českých zemědělců. V obci působil i agrární dorost, Republikánský dorost, Lidová jednota Orla a Osvětová komise, v lednu roku 1946 nahrazená místní osvětovou radou.

Hasičský spolek byl založen 7. ledna 1897 a ještě téhož roku byla zakoupena hasičská stříkačka. V následujícím roce byla postavena za 250 zl. hasičská zbrojnice, v níž byla stříkačka umístěna. Dobrovolný sbor hasičů se po celou dobu první republiky staral nejen o hašení požárů v obci, ale pořádal i hasičské slety, na kterých předváděl svoji připravenost. 2. července 1933 se za účasti postřelmůvských hasičů konal sjezd

Hasičské župy č. 7 a o dva roky později, v roce 1935 sjezd 4. okrsku Hasičské župy. Dne 14. října 1948 se v lidovém domě konala slavnostní schůze Svazu československého hasičstva, na které 15 členů SČH z Postřelmůvku složilo hasičský slib. V roce 1950 byl dán požadavek na zakoupení moderní motorové stříkačky a byla pořízena i nová hasičská výzbroj a výstroj. Od října 1953 nesla organizace nový název Československý svaz požární ochrany a to až do doby po sametové revoluci, kdy došlo celostátně k přejmenování na Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska - Sbor dobrovolných hasičů v Postřelmůvku. Členové hasičského sboru se vždy podíleli nejen na kulturních akcích, ale především na akcích souvisejících s budováním a úpravami obce. V letech 1964 - 1966 byla vybudována požární nádrž. Kromě jiných akcí se členové hasičského sboru podíleli v roce 1990 i na vyčištění horního rybníka ve „Vesníku“, který byl již plně zanesen bahnem, a opravě betonové hráze, jež byla od doby svého vzniku v roce 1934 zcela zničena. Tento rybník byl původně vybudován jako požární vodní nádrž, dlouhá léta však již k tomuto účelu nesloužil. Proto bylo rozhodnuto o jeho úpravě, aby rybník mohl opět sloužit svému účelu.

Odbor Národní jednoty v Postřelmůvku byl založen 18. května 1919, v měsíci, kdy byla zasazena „lípa Svobody“. Činnost ONJ byla velmi pestrá. Bohatá byla její činnost v oblasti kulturní, zaměřená na pořádání plesů, hraní divadla atd. ONJ stál u zrodu myšlenky a posléze i u stavby pomníku prezidenta T. G. Masaryka v roce 1938. Činnost ONJ byla 9. října 1938 pozastavena a 6. prosince 1945 ONJ ukončil definitivně svoji činnost. Veškerý majetek byl tímto dnem předán nově vzniklé organizaci TJ Sokol Postřelmůvek.

V červnu 1945 se za účasti 52 členů konala ustavující schůze Svazu české mládeže (SČM), ale činnost nově založené organizace byla provázena potížemi. Projevila se názorová nejednotnost mezi členy Orla, Junáka, skauty i ostatními a ani členům národního výboru se nepodařilo mládež v obci sjednotit. 26. 8. 1945 došlo z iniciativy části členů SČM k založení Sokola, který převzal majetek bývalého Odboru Národní jednoty a ujal se i knihovny, která jí před válkou patřila.

Od roku 1949 pak knihovnu převzal MNV. V roce 1952 se z TJ Sokol stala Dobrovolná sportovní organizace Sokol (DSO Sokol). V roce 1957 se Sokol stal organizací Čs. svazu tělesné výchovy. Jeho členové pořádali veřejná cvičení a aktivně se zapojili i do nácíků spartakiád. V roce 1955 poskytl krajský výbor DSO Sokol subvenci na opravu tělocvičny ve výši 10 tisíc Kčs. Za tyto peníze bylo pořízeno obložení sálu, výmalba a byla upravena galerie v sále. Protože v obci nebylo venkovní hřiště pro cvičení, vybudovali jej členové Sokola na zahradě u sokolovny.

Místní katolické spolky Lidová jednota a Omladina, založené v roce 1919, se rozhodly v roce 1936 uskutečnit stavbu Lidového domu. K tomuto kroku byly přinuceny proto, že (záznam z kroniky) „...jmenované spolky byly k stavbě donuceny místními poměry. Nemohly se dohodnout s místními hostinskými a svoje zábavy pořádaly v sousední vesnici v Chromči“. Dnes se to zdá téměř neuvěřitelné, stavba pokračovala za vydatné pomoci místních i přespolních velmi rychle. 6. února započaly přípravné práce a 16. srpna 1936 se konalo za velké účasti osob slavnostní otevření Lidového domu. V roce 1937, 24. května, byla založena Jednota čs. Orla, aby katolická mládež mohla cvičit ve svém Lidovém domě. Nově založený Orel ve spolkové činnosti plně nahradil sdružení katolické Omladiny, které po vzniku Orla přestalo ve své činnosti.

Za války, po zákazu činnosti orelské organizace, převzala Lidový dům do vlastnictví obec a dala jej k dispozici škole, která si z něj zřídila tělocvičnu. V průběhu válečných let sloužil Lidový dům též jako ubytovna německých vojáků i jako sklad zabaveného židovského majetku. Po válce zůstal Lidový dům v majetku obce, únorové události roku 1948 však zabránily tomu, aby byl vrácen původnímu majiteli. V tomtéž roce však o získání domu začala usilovat TJ Sokol. V dubnu 1968 se po dvacetileté odmlce přihlásila k životu Čs. strana lidová, která si zažádala o vrácení Lidového domu, ovšem marně. Teprve v roce 1993 byl Lidový dům politickým rozhodnutím vzešlým z jednání obecního zastupitelstva ze dnů 14. 8. 1992 a 4. 1. 1993 vrácen do vlastnictví Jednoty čs. Orla Postřelmůvek.

Místní spolky se nestaraly jen o své vlastní spolkové záležitosti, sehrávaly velmi významnou roli i v kulturním rozvoji vesnice. Pořádaly plesy, dožínkové a masopustní zábavy, besedy, přednášky a především hrály divadlo. Byla to celá řada divadelních her, které jednotlivé spolky nastudovaly. V některém roce se konalo i více představení - dvě i tři premiéry. Divadelních her, které se hrály, bylo nepřeberné množství, těžko se dají všechny vyjmenovat tak, jak je jednotlivé spolky nastudovaly. Z nich lze připomenout hru Jánošík, kterou v roce 1928 sehráli hasiči, dále např. v srpnu 1932 nastudovala Místní osvětová komise divadlo Gazdina roba a v říjnu téhož roku společně s Odborem Národní jednoty sehrála hru Zelené království. V dalším roce nastudoval ONJ divadlo Děvče od Čerchova, Omladina sehrála divadelní hru Námořníkův sen. V dalších letech to byly hry Já nebyl vrahem (ONJ), Poslední ratolest (Omladina), Vesnička pod Šumavou (Omladina), Arcikněz (Osvětová komise a ONJ), Děvče české - srdce zlaté (Agrární dorost se Sokolem z Vyšehoří) a mnoho a mnoho dalších. Dnes můžeme říci, že spolky v Postřelmůvku se svými nastudováními četných divadelních her zapsaly významně do dějin ochotnického divadla na severní Moravě. Po roce 1945 v hraní divadla navázala na místní tradici TJ Sokol a požárníci. V roce 1958 byl založen soubor divadelních ochotníků a jako svoji první hru předvedl frašku J. K. Tyla Tvrdohlavá žena a zamilovaný školní mládenec, v roce 1967 Naši furianti od L. Stroupežnického atd. Od roku 1958 zajíždělo do Postřelmůvku i putovní kino, nejdříve Krajské putovní kino, později putovní kino Domu osvěty ze Zábřehu.

Výrazným projevem lidové tradice se pro Postřelmůvek stal masopust, který představuje složitý komplex obyčejů, z nichž mnohé svými kořeny sahají do nejstarších dob a po staletí doprovázely společenský a kulturní vývoj našeho lidu. Zároveň se dlouhodobě pevně začlenil i do společenského a zábavního života vesnice, přičemž magický charakter obřadu ustoupil do pozadí a uvolnil místo pro příležitost k zábavě. Původní nositel masopustních obyčejů - chasa, mládenci odvedenci, která v minulosti byla přirozeným organizátorem (Omladina), je nyní nahrazena jinými skupinami - v Postřelmůvku Spolkem dobrovolných hasi

čů. Celý zvyk je dnes soustředěn do jednoho dne. V neděli odpoledne se koná průvod masek po vesnici. Vychází ze statku čp. 25 od Hrochů (přízviskem „od Filepů“), kde se všichni účastníci průvodu scházejí dlouho před jeho začátkem. Tam bývá rovněž pohoštění - koblihy, koláče, cukrovinky, alkohol. V čele průvodu nese starosta hasičského spolku „palaš“, za ním velitel hasičů nese „ferulu“. Oba jsou doprovázeni „hanačkami“, děvčaty v krojích, za nimi pak jdou hasiči v uniformách a kostýmované postavy „maškary“ - soudce, písař, drábové, doktor a kat. Drábové nesou lavici, na které jsou potom večer vyplácní delikventi. Hudba hraje do kroku a průvod za veselého volání a jásání projde vesnicí až na horní konec, kde se obrátí a jde do kulturního domu. V sále je už předem každé volné místo obsazeno a všichni čekají na příchod masopustního průvodu. Starosta s „palašem“, velitel s „ferulí“, „hanačky“ a ostatní kostýmovaní účastníci průvodu obejdou třikrát sál, starosta s palašem pak vystoupí na jeviště, kde je palaš slavnostně zavěšen na čestné místo. Ferule se uschová až do večerní zábavy. Po tomto obřadu je sólo pro hanačky, které provedou starostu a velitele hasičů. Večer pokračuje masopustní zábava s vyplácením. Kolem 22 hodiny přicházejí do sálu maskované postavy - soudce, písař, lékař, kat a drábové, kteří nesou trestní lavici. Písař předá soudci knihu, z níž ten předčítá prohřešky některých obyvatel obce a zároveň je odsuzuje k trestu určitého počtu ran. Přítomný doktor „vyšetří“ odsouzence, případně mu nabídne uklidňující „léky“ - rum nebo toaletní papír. Drábové poté odsouzence uchopí a snaží se jej přivázat k lavici. Dochází k tahanicím, při nichž drábové nakonec vítězí a pokládají odsouzence na lavici. Kat za zvuků smuteční hudby provede exekuci. Po potrestání všech hříšníků se soud odebere ze sálu. Na samý konec sundá starosta hasičské obce palaš z čestného místa, poděkuje přítomným za účast a masopustní zábava končí.

Život obyvatel Postřelmůvku však neplynul jen v radovánkách. Chvilé klidu a pohody byly střídány událostmi, pro život obce krutými a neradostnými. Válečné události od 19. století jsou pro Postřelmůvek spojeny s rokem 1866, kdy krajem postupovala poražená rakouská armáda před Prusy. Ohlas válečných událostí dozníval v lidovém vyprávění. Památka na Prušáky, kteří přes

obec táhli, se zachovala v názvu místní hospody Josefa Štodta, která svůj název nesla i na vývěsním štítě - „Hostinec u vydírajících Prušáků“. Vývěsní štít je pomalován výjevem, kdy prustí vojáci vyvádějí z chléva krávu a vesnická rodina tomu smutně přihlíží. Dnes je štít uložen ve sbírkách Okresního vlastivědného muzea v Šumperku a je umístěn v expozici gastronomie v mohelnickém muzeu.

Přes strádání, nemoci a ztráty, které přinesly průchody vojska krajem v roce 1866, dolehly na Postřelmůvek mnohem výrazněji obě světové války. Během I. světové války, do níž narukovalo mnoho mužů z Postřelmůvku, se projevovala bída válečných let. Rekvizice zemědělských plodin způsobovaly jejich nedostatek a drahotu, mezi lidmi vládla bída a nouze. Konec války byl i pro Postřelmůvek spojen se vznikem samostatné republiky. Byl postaven pomník prezidentu Osvoboditeli - T. G. Masarykovi. K jeho odhalení došlo 6. června 1938 péčí a nákladem Odboru Národní jednoty.

II. světová válka zůstávala zpočátku pro občany spojena především s průchodem německé armády obcí a s odstraněním pomníku prezidenta Masaryka. Bronzová Masarykova busta byla před příchodem Němců s podstavce odstraněna a uschována až do roku 1941, kdy byla na rozkaz německých úřadů odvezena jako surovina pro válečné účely. Stejný osud postihl i dva zvony z věže kaple sv. Michala. Po válce byl na věž osazen náhradní zvon, který však během doby praskl. Záslouhou věřících, kteří uspořádali sbírku na pořízení nových zvonů, byly v Brodku u Přerova, u známé zvonařské rodiny Dittrichových, zakoupeny dva nové zvony, které byly 30. září 1990 slavnostně vysvěceny a vyzvednuty na věž kaple.

V roce 1946, přesně 23. června, se TJ Sokol Postřelmůvek na své schůzi usnesl obnovit a znovu odhalit pomník prezidentu T. G. Masarykovi a již 29. června se na zahradě u Balcárků konala velká slavnost. Novou bustu T. G. Masaryka zhotovil akademický sochař Julius Pelikán z Olomouce. Masarykův pomník však ještě neměl šanci na dlouhou existenci. V roce 1962 se opět vyskytly tendence k jeho odstranění. 17. srpna 1962 „po projednání ve výboru vesnické organizace KSČ rada MNV doporučila a plenární

zasedání jednomyslně souhlasilo s odvezením pomníku TGM z naší obce, který provedli 17. 8. archivní pracovníci ONV”. Busta T. G. Masaryka pak dlouhý čas odpočívala v depozitářích Okresního vlastivědného muzea v Šumperku, aby po revoluci v roce 1989, přesně v roce 1991 byla vyžádána obcí zpět, a byla znovu důstojně umístěna. K odhalení busty došlo u příležitosti sjezdu rodáků v roce 1997.

PODNIKÁNÍ V OBCI

Postřelmůvek byl v minulosti takovým společenstvím, které bylo hospodářsky takřka samostatné. Ten uměl to, jiný zase ono, a tak se všichni navzájem doplňovali a pracově na sebe navazovali. Vesničtí kutilové se dovedli postavit k jakékoli práci a mnozí z nich byli doslova všeumělci. Sklony k určité práci se postupně vyhraňovaly v řemeslnou činnost, a když potřeby pominuly, zanikla i různá řemesla.

Bez tesařů by nebylo roubených domků. Roubené domky zanikly, ale tesařina zůstávala nadále důležitou při stavbě krovů a různých dřevěných přístřešků.

Jakmile se začaly stavět zděné domky, využívaly se jíly na trati směrem k Vyšehorí k výrobě cihel - vepřovic. Nakopaný jíl se propracoval prošlapáním, zbavil se kamínků a za občasného zalévání se nechal dozrát. Potom se dřevěná forma vysypala jemným prachem a do ní se napěchoval kus připravené hlíny. Hotové cihly se kladly do řádků na vyrovnané ploše, až zatvrdly, převrátily se a nechaly se dosušit. Potom se narovnaly do hromádek. Někdy se cihly také vypalovaly, ale tady bylo zapotřebí, aby dobře vyschly, a to trvalo pět až šest týdnů.

Nezbytným pro obec byl kovář, který byl především také podkovář, protože „obouval” koně. Kromě toho vykoval vše, co kdo potřeboval. Kolář byl pro vesnici také nepostradatelný, vždyť dělal násady, topůrka, stejně jako dřevěné součásti pluhu, bran a válců, kolečka, trakaře, vozíky a jiné věci.

Ostatní řemesla, jako např. košíkářství, pometlářství a další zůstala začleněna mezi domácí a podomácké práce.

Protože byl Postřelmůvek obcí výhradně zemědělského charakteru, bylo řemeslné a průmyslové podnikání určitou výjimkou. Zemědělcům pro zpracování obilí na mouku sloužil mlýn, v minulosti nazývaný hraniční. V jeho blízkosti byla postavena roku 1924 i pila, zpracovávající dřevo z okolních lesů. Místního ložiska vhodné hlíny bylo v roce 1883 využito pro zřízení menší výroby cihel, spojené s těžbou šamotové hlíny. Mezi chudšími obyvateli Postřelmůvku byla od roku 1911 rozšířena výroba nití.

V roce 1957 otevřel MNV v rámci drobných provozoven pískoviště na poli F. Kvapila, který je předal obci k dispozici. V roce 1958 MNV zřídil kromě pískovny ještě další provozy: kamenolom, opravnu elektromotorů, krejčovství a tesařství.

V obci byly dva hostince, hostinec Výkrutův, zvaný „Na Kandii“, a hostinec J. Štodta, se svérázným názvem vycházejícím ze skutečných událostí války s Pruskem v roce 1866, „Hostinec u vydírajících Prušáků“.

Původní obchod „U Čiklů“ převzalo v roce 1960, přes protesty majitele, do vlastnictví Lidové spotřební družstvo (LSD) Jednota. Pro dobrý chod zřídilo dohlížecí výbor, v němž pracovali F. Dvořák ml., M. Matura, A. Krobot a J. Drozdová, v průběhu let se členové dohlížecího výboru měnili. Na pravidelných výročních členských schůzích se hodnotil plán maloobchodního obratu, posuzovaly a řešily se stížnosti spotřebitelů a plánovala se pravidelná kontrolní činnost. V listopadu 1962 však došlo k uzavření prodejny a obec byla nepravidelně zásobována pojezdnou prodejnou. Když se podařilo znovu získat prodavačku, prodej v obci se po úpravách prodejny znovu 18. 2. 1963 obnovil. Záhy se ukázalo, že obchod již nevyhovuje současným požadavkům. V roce 1968 bylo proto rozhodnuto postavit novou prodejnu a 28. července 1969 byla samoobslužná prodejna otevřena. Šlo o výsledek dobré spolupráce všech členů Spotřebního družstva Jednota i ostatních obyvatel v obci. V současné době je v Postřelmůvku 11 podnikatelů, 25 občanů je v evidenci zapsáno jako samostatně hospodařící rolníci a ostatní občané Postřelmůvku dojíždějí za prací poněkud dále do Zábřeha a do Šumperka.

A co z minulosti zůstává živou tradicí?

Živou zůstává ona neobyčejná odhodlanost našich předků vyzrát nad překážkami jak v obdělávání půdy, tak ve zpracovávání nepoddajných materiálů. Dovedli se postavit ke své práci, vzít ji za správný konec, dokázali neustále vylepšovat pracovní postupy, vnést do své práce nejen smysl pro účelnost, ale také pro krásu. To vše zasluží obdiv a úctu... Bude také naše práce po staletích předmětem obdivu potomků?

ZÁVĚREM

Nahlédli jsme do minulosti naší vesnice. Až příliš hluboko - řeknou někteří, tak hluboko, že se odtud nedohlédl dnešek. Stává se, že do minulosti se někdy utíká, když současnost nestojí za zamyšlení a není o ní co říci.

Bylo by nespravedlivé vinit z něčeho podobného toto vyprávění. A nebylo by pravdivé, protože Postřelmůvek se za poslední desítky let změnil k nepoznání.

Z chaloupek vyrostla sídla moderních lidí. Už ani ti nejstarší neznají putýnky na vážkách, voda teče normálně až do domů. Stojí zde kulturní dům, obcí vede pěkná silnice lemovaná chodníky, funguje zde telefon, je zde hezká prodejna a já nevím, co ještě by se dalo vyjmenovat, aby se na něco nezapomnělo. Ale toto všechno vůbec nebylo smyslem vyprávění...

Nahlédnutí do minulosti bylo záměrné a je přesně vymezené názvem vyprávění. Přivedlo k poznání, že zde lidé v minulosti těžce pracovali, přetěžce žili, ale málokdy s hlavou příliš sklopenou. „Nesdělanou zemi sdělali a svatou ji učinili tím potem svým a krví svou”, přesně tak, jak to říká Alois Jirásek v úvodu ke Starým pověstem českým. A jestliže tuto posvěcenou zemi po více než šest století nikdy neopustili - a když ano, tak se sem rádi vraceli, jestliže drsné prostředí vesničky lidí neodradilo, pak to o něčem velice vážném a důležitém napovídá. Napovídá to o tom, že občané srostli s touto zemí a mezi sebou navzájem, že s tímto krajem svých bližních jedno jsou. A stále budou. Toto poznání a nic víc bylo smyslem vyprávění...

PLULI RYTÍŘI PO VODĚ

(: Pluli rytíři po vodě,
připluli k jedné hospodě. :)

(: Hezkou, šenkýři, dceru máš,
komu ji asi odchováš? :)

(: To není, rytíři, dcera má,
to je jen děva služebná. :)

(: Lenorku pro vodu poslali,
zlou zradu na ni chystali. :)

(: Lenorko, běž lože rozestlat,
rytíř je unaven, chce jít spat. :)

(: Lenorka do pokoje vstoupí,
rytíř jí cestu zastoupí. :)

(: Pověz mně, Lenorko, služebná,
jak ses sem asi dostala? :)

(: Když jsem já malička bývala,
pod okénkem si hrávala. :)

(: Jeli oni tudy cigáni,
do vozu si mě zlákali. :)

(: Dům otce mého je z kamenu,
okna jsou obě z mramoru. :)

(: Ty nejsi, Lenorko, služebná,
ty jsi má sestra jediná. :)

(: Sedum let jsem tě již hledal,
sedumdesát koní strhal. :)

Balada o nalezené sestře, tak jak ji zapsal Bohuslav Indra v Postřelmůvku v roce 1932. Tehdy mu ji zpívala paní Marie Kinclová. Zápis písně je uložen v Ústavu etnografie a folkloristiky v Brně, sign. A 214/1.

Prameny:

- OA Šumperk: Pamětní kniha obce Postřelmůvku okres Zábřeh. Inv. č. P 3.
Kronika obecné školy v Postřelmůvku. Inv. č. I, poř. č. I.
Obecná škola (národní) Postřelmůvek. Inv. č. 115 - 122, poř. č. 110.
Kronika obce Postřelmůvek, kniha č. II, 1955 - 1974.
Kronika obce Postřelmůvek, kniha č. III., 1975 - 1990.
Dobrovolný sbor hasičů v Postřelmůvku, župa sedmá.
Kronika Čsl. svazu požární ochrany v Postřelmůvku, od r. 1975.

Tištěné prameny:

- Brandl - Bretholz: Libri citationum et sententiarum seu, knihy půhonné a nálezové I. - VII. 1872 - 1911.
Codex diplomaticus et epistolaris Moravia, sv. I - XV. Olomouc a Brno 1863 - 1903.
Radimský, J. - Trantírek, M.: Tereziánský katastr moravský. Praha 1962.
Vlastivěda střední a severní Moravy I. a II. Přerov 1930 a 1942.
Moravské zemské desky I - III. k. Brno 1856 - 1953.
Radimský, J.: Berňová registra moravská z I. poloviny 16. století. Časopis Matice Moravské č. 72/1953.
Farní informace. č. 13, r. II. Zábřeh 24. 3. 1996.

Literatura:

- Březina, J.: Zábřežsko v období feudalismu do r. 1848. Ostrava 1963.
Hosák, L.: Historický místopis země Moravskoslezské. Praha 1938.
Hosák, L.: Hospodářské poměry na panství zábřežském v II. polovině 15. století. In: Severní Morava sv. 5/1960, s. 9 - 17, sv. 6/1961, s. 35 - 46.
Hosák, L.: Místní jména na Zábřežsku jako historický pramen. Severní Morava sv.10/1964, s. 27 - 31.
Hosák, L.- Šrámek, R.: Místní jména na Moravě a ve Slezsku. Praha 1970.
Klímeš, J.: Politický okres zábřežský. Zábřeh 1923.
Klímeš, J.: Zábřeh a okolí v době minulé a dnes. s. d.
Kšír, J.: Lidové stavitelství na území Horní Hané. Šumperk 1966.
Schwoy, F. J.: Topografie vom Markgraftum Mähren. Vídeň 1793.
Wolný, Ř.: Die Markgraftchaft Mähren, V. Band, Olmützer Kreis. Brno 1839.
Wolný, Ř.: Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften. Olmützer Erzdiözese. IV. Band. Brno 1863.
Láznička, Z.: Typy venkovského osídlení na Moravě. Brno 1946.
Hrubý, F.: Severní Morava v dějinách. Brno 1947.
Poštulka, F.: Hejtmanství zábřežské. Olomouc 1893.